

УДК 305-021.23(477):347.156]:303.72(045)

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ

Кравченко Оксана, докторка педагогічних наук, професорка, декан факультету соціальної та психологічної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID 0000-0002-9732-6546

E-mail: okskravchenko@ukr.net

Войтовська Алла, докторка філософії з соціальної роботи, доцентка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID 0000-0003-4960-6348

E-mail: alla.voytovskaya@gmail.com

У статті висвітлено розвиток гендерного законодавства. Метою є проаналізувати законодавчі засади, підгрунтя проблеми гендерної рівності. Охарактеризовано процес гендерного законодавства. Виокремлено проблеми практичної реалізації законодавства про гендерну рівність. Наголошено про важливість досягнення гендерної рівності яка має стати ознакою демократичності нашого суспільства. Перспективою для подальших досліджень є вивчення зарубіжного досвіду щодо гендерної освіти у ЗВО.

***Ключові слова:** нормативно-правова база, законодавство, гендер, рівність, гендерна рівність, гендерна політика, суспільство, гендерна нерівність.*

GENDER EQUALITY IN UKRAINE: ANALYSIS OF THE REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK

Kravchenko Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID 0000-0002-9732-6546

E-mail: okskravchenko@ukr.net

Voitovska Alla, PhD, Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID 0000-0003-4960-6348

E-mail: alla.voytovskaya@gmail.com

The development of gender legislation in Ukraine is taking place at a fairly fast pace. The achievement of equal rights and opportunities by women and men is defined among the obligations that Ukraine undertook before the European Community.

The purpose of the research is to analyze the legislative principles underlying the problem of gender equality; describe the process of gender legislation; identify the problems of practical implementation of legislation on gender equality.

The development of our society requires significant changes in ensuring equal opportunities for women and men in all spheres of life and legal consolidation and elementary legal implementation of gender human rights instruments of influence, development of a gender policy strategy and its implementation in Ukraine, active participation in this process by representatives of both sexes.

The domestic normative legal framework on gender equality issues is exclusively descriptive and is not provided with real implementation steps, i.e. financial and organizational resources [2]. Civil society in Ukraine in modern conditions, unfortunately, is not a driving force that can change the gender situation in the country [2]. Therefore, the legislative consolidation of gender equality in the state can only be traced theoretically, and in real life practices it is difficult for women to achieve full equality on a level with men.

Today, gender discrimination is increasing in connection with the war in Ukraine, the economic and social crisis, and the austerity measures taken by the Government of Ukraine to overcome it. Women and children make up two-thirds of the 1.6 million officially registered internally displaced persons. Thus, the process of developing gender legislation continues, the Government and executive bodies are taking all possible measures to ensure gender equality in Ukrainian society. A perspective for further research is the study of foreign experience regarding gender education in higher education institutions.

Keywords: regulatory framework, women's leadership, gender, equality, gender equality, gender policy, society, gender inequality.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. XXI сторіччя стало епохою встановлення гендерної рівності – соціальної рівності чоловіків і жінок, що має на увазі утвердження основ гендерної рівноваги та гендерної демократії.

Країни Європи пришвидшеними темпами переводять у практичну площину давно задекларовані положення про те, що розширення можливостей жінок, їхня участь на основі рівності в усіх сферах життя суспільства, є одним з найголовніших чинників економічного, соціального розвитку.

Розвиток гендерного законодавства в Україні відбувається досить швидкими темпами. Серед зобов'язань, які взяла на себе Україна перед Європейським співтовариством, визначено досягнення жінками і чоловіками рівних прав та можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, умови впровадження гендерного підходу знайшли відображення у дослідженнях С. Гришак, О. Кікінежді, О. Рассказової, Т. Семигіної, А. Ярошенко.

Мета статті – проаналізувати законодавчі засади, підгрунтя проблеми гендерної рівності; охарактеризувати процес гендерного законодавства; виокремити проблеми практичної реалізації законодавства про гендерну рівність.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Левова частка досліджень на гендерну тематику в Україні проводиться різноманітними міжнародними організаціями чи їх представництвами в Україні, які працюють у напрямку утвердження рівності між чоловіками та жінками, забезпечення їм рівних прав та можливостей. «Інформація Бюро з питань демократії, прав людини і праці Державного департаменту США, Міжнародної організації з міграції, Британської Ради, ОБСЄ, Програми рівних можливостей ПРООН та інших організацій є цінною для моніторингу ситуації із забезпеченням гендерної рівності в українському суспільстві» [1, с.24].

У попередніх дослідженнях встановлено, що «розвиток нашого суспільства вимагає суттєвих змін у забезпеченні рівних можливостей жінок та чоловіків у всіх сферах життєдіяльності та юридичного закріплення та елементарного правового впровадження гендерних правозахисних інструментів впливу, розроблення стратегії гендерної політики та її здійснення в Україні, активної участі у цьому процесі представників обох статей» [1, с. 34].

У травні 2006 року Міністерство юстиції видало Інструкцію з проведення

гендерно-правової експертизи. «Інструкція передбачає, що всі законопроекти мають проходити експертизу, починаючи з 1 червня 2006 року, а чинне законодавство оцінюється з 1 січня 2007 року. Станом на травень 2019 року, Міністерство юстиції здійснило гендерно-правову експертизу 68 законодавчих актів. З них десять були визнані такими, що містять положення, які дискримінують за ознакою статі. З них чотири вже були змінені задля усунення гендерної дискримінації, тоді як шість ще чекають на внесення поправок» [1, с.56].

Останніми роками Україна досягла значних успіхів у вивченні та осмисленні гендерних проблем. Державна політика сьогодні спрямована на створення рівних можливостей для жінок і чоловіків, при цьому вона організовується з урахуванням міжнародних документів, підписаних Україною. Це, зокрема, Статут Організації Об'єднаних Націй (1945); Загальна декларація прав людини (1948); Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та з експлуатацією проституції третіми особами (1949); Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950); Міжнародний пакт про громадські та політичні права (1966); Декларація про ліквідацію дискримінації щодо жінок (1967); Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (1979); Пекінська декларація (1995) та ін.

Ми погоджуємось із думкою П. Ренкіного, що «питанню забезпечення в Україні реальної гендерної рівності має приділятися ще більше уваги з огляду на обраний напрямок роботи Президента та Уряду щодо членства України в Європейському Співтоваристві. А тому розвиток та вдосконалення законодавства в частині гендерної складової є досить важливим завданням, що поставлене перед нами міжнародною спільнотою» [2, с.45].

«Серед основних нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію жінками і чоловіками своїх рівних прав і можливостей, є Конституція України, яка закріпила рівність прав жінки і чоловіка» [2, с. 56].

«Так, відповідно до статті 24 Конституції України, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Вона є найбільш значущим конституційним положенням щодо захисту прав на рівність і недискримінацію. Вважаємо за потрібне коротко проаналізувати її. Саме третя частина статті 24 є єдиним положенням, що визначає заходи з боку держави, які можна назвати «позитивними діями». Вона містить довгий список заходів, які держава зобов'язана вжити з метою забезпечення «рівності прав жінок і чоловіків» [2, с.24].

«Потенційною проблемою є спеціальні заходи, вживані стосовно охорони праці жінок. Незважаючи на те, що під час вагітності та в післяпологовий період жінки мають особливі потреби, які можуть вимагати коригування умов їхньої роботи, вони, по суті, не мають особливих професійних вимог безпеки порівняно з чоловіками та навпаки. Ця стаття викриває підхід, який, здається, є прямо дискримінаційним за ознакою статі. Свідчення цього можна знайти в законодавстві: наприклад, Кодекс законів про працю обмежує участь вагітних та жінок з маленькими дітьми у певних видах праці, навіть якщо вони відповідають усім вимогам і готові працювати. Реалізація тези «створення умов, що роблять можливим для жінки поєднувати роботу і материнство», є проблематичною тому що труднощі в поєднанні роботи з виконанням батьківських обов'язків однаково ускладнюють життя і жінок, і чоловіків, а не тільки жінок (за винятком часу вагітності та післяпологового періоду). Таким чином, маючи найкращі наміри, це положення посилює стереотипне уявлення, що виключно жінки мають нести відповідальність за виховання дітей і тому мають потребу у поєднанні роботи з материнством, а чоловіків це не стосується. Звичайно, Україна не поодиноким у цьому ставленні. Багато держав продовжують дискримінувати чоловіків щодо батьківських прав, можливо, завдаючи шкоди як чоловікам, так і жінкам, а також і дітям. Встановлення пенсійних пільг теж не є

позитивними діями. Різні пенсійні пільги для чоловіків і жінок є дискримінацією через самий факт їх встановлення, отже, вони мають бути заборонені, а не розглядатися як позитивні дії. Схожим чином п'ятий і останній із цих пунктів, що закликає *«забезпечувати правовий захист, матеріальну і моральну підтримку материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям»*, підсилює стереотипне уявлення, що виключно жінки мають бути відповідальними за виховання дітей і тільки їм потрібно поєднувати роботу з материнством, замість розуміння, що все це рівною мірою стосується і чоловіків. Всі заходи, такі як оплачувана відпустка по догляду за дитиною, сприяння в забезпеченні догляду за дітьми тощо, повинні бути однаково доступні батькам нарівні з матерями» [1, с.88].

У Конституції України написано: «...не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [6, с. 32]. А також і те що: «Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [6, с. 45].

Гендерне законодавство окрім Конституції України також складається з таких законодавчих актів, як Кодекс законів про працю України, Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України та Кримінальний кодекс України, закони України про освіту, пенсійне забезпечення, державну допомогу сім'ям з дітьми, охорону праці, Основи законодавства України про охорону здоров'я та інші.

Проте, незважаючи на існування значної кількості законодавчих актів, що містять гендерний аспект, необхідним було прийняття спеціального законодавчого акту з гендерної проблематики.

У зв'язку з цим, Верховною Радою України 8 вересня 2005 року було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Зазначений закон був прийнятий на розвиток зазначених положень Конституції України.

«Розділ V. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у здобутті освіти та в засобах масової інформації». Ст. 21. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у здобутті освіти та професійній підготовці.

Держава забезпечує рівні права та можливості жінок і чоловіків для здобуття освіти [7].

Л. Міщик наголошує: «навчальні заклади забезпечують:

- рівні умови для жінок і чоловіків під час вступу до навчальних закладів, оцінки знань, надання грантів, позик студентам;
- підготовку та видання підручників, навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка та спрямованих на формування ненасильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, поваги до людської гідності та статевої недоторканості;
- виховання культури гендерної рівності, ненасильницької поведінки, взаємоповаги та рівного розподілу професійних і сімейних обов'язків між жінками та чоловіками» [7, с. 121].

Таким чином, «Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» став основним нормативно-правовим актом, що спрямований на досягнення рівного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності

суспільства та ліквідації дискримінації за ознакою статі» [9, с. 44].

Проте, на думку Л. Міщик «на даний час, відсутні соціологічні дослідження та статистична інформація стосовно реалізації жінками і чоловіками своїх прав. Відсутній також гендерний аналіз державного бюджету, існування якого окреслило б увесь гендерний дисбаланс» [5, с. 54].

Одним із важливих розпоряджень Кабінету Міністрів України щодо впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти є «Освіта: гендерний вимір – 2020» [10]. Стратегія визначає базові принципи, мету, стратегічні цілі, завдання, цільові групи, сфери впровадження та реалізації державної політики гендерної рівності та недискримінації в освіті [10].

Також Україна ратифікувала Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і регулярно бере участь в оцінці заходів із здійснення Конвенції [2].

Ренкін П., вважає «вітчизняна нормативно-правова база з проблем гендерної рівності носить виключно описовий характер та не забезпечена реальними кроками впровадження, тобто фінансовими та організаційними ресурсами. Громадянська спільнота в Україні в сучасних умовах, на жаль, не є рушієм, який може змінити гендерну ситуацію в країні» [2, с. 78]. Отож, законодавче закріплення гендерної рівності в державі лише теоретично простежується, а в реальних життєвих практиках жінкам складно досягнути повноцінного рівноправ'я на рівні з чоловіками.

Досягнення гендерної рівності має стати ознакою демократичності нашого суспільства; запорукою його економічного розвитку та стабільності; гарантом використання державою всіх потенційних можливостей нації.

У зв'язку з цим відносно новим проектом відповідно до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Швеції про загальні умови технічного та фінансового співробітництва (від 29 серпня 2007 року) укладено Угоду між Міністерством фінансів України та Шведським агентством міжнародного розвитку та співпраці стосовно підтримки проекту «Гендерне бюджетування в Україні».

За дослідженнями Т. Мельник «Гендерно орієнтоване бюджетування – визнаний у всьому світі ефективний інструмент, що сприяє розробленню справедливих і ефективних бюджетів, спрямованих на задоволення реальних потреб чоловіків і жінок. Такий підхід до складання бюджетів дає змогу побачити кінцевого отримувача бюджетних коштів, проаналізувати ефективність витрат, а також визначити групи з відмінними та особливими потребами» [3, с.24].

Відповідно до Угоди про співробітництво від 17 червня 2015 року № 13010-05 між Проектом, Міністерством фінансів України та Міністерством освіти і науки України МОН активно долучилося до реалізації зазначеного проекту.

25 вересня 2015 року 193 держави-члени Організації Об'єднаних Націй на Саміті зі сталого розвитку в Нью-Йорку одностайно прийняли нову глобальну програму сталого розвитку, що містить 17 цілей, яких світ має досягнути до 2030 року. Гендерна рівність є осередком прав людини і цінностей. Серед них п'ята мета – досягнути гендерної рівності і посилити права жінок та дівчат.

Україна долучилася до головних міжнародних зобов'язань щодо забезпечення гендерної рівності, включаючи Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1980) та її Факультативний протокол, Пекінську декларацію та Платформу Дій (1995); встановила національну законодавчу та політичну основу для гендерної рівності, включаючи Державну програму щодо забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків та жінок (до 2016), а також Національний план дій «Жінки, Мир та Безпека» (2016) як додаток до Резолюції Ради Безпеки.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

Перелічимо національні законодавчі та нормативно-правові акти щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (гендерної рівності) в Україні.

Закони України:

- Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року (Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР);
- Кодекс законів про працю України (затверджується Законом від 10 грудня 1971 року № 322-VIII, ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375);
- Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08 вересня 2005 року № 2866-IV;
- Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06 вересня 2012 року № 5207-VI;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації» від 13 травня 2014 року № 1263-VII;
- Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII;
- Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06 грудня 2017 року № 2227-VIII;
- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII.

Укази Президента України:

- Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини».
- Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».
- Указ Президента України від 26 травня 2020 р. № 203/2020 «Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2020 рік».
- Указ Президента України від 21 вересня 2020 р. № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства».
- Указ Президента України від 3 грудня 2020 р. № 533/2020 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні».

Постанови Кабінету Міністрів України:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2007 року № 1087 «Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 07 червня 2017 року № 390 «Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 року № 273 «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 року № 997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 року № 1066 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України»;
- Постанова КМУ від 12 червня 2020 р. № 471 «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України»;

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

- Постанова КМУ від 2 вересня 2020 р. № 784 «Про утворення Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;
 - Постанова КМУ від 9 жовтня 2020 р. № 930 «Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;
 - Постанова КМУ від 9 жовтня 2020 р. № 942 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 153».
- Розпорядження Кабінету Міністрів України:*
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393-р «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року»;
 - Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 року № 113-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року» (із змінами, внесеними згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2018 року № 637-р);
 - Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474-р «Деякі питання реформування державного управління України»;
 - Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08 лютого 2017 року № 142-р «Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки»;
 - Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 415-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки»;
 - Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2018 року № 634-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року»;
 - Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 року № 728-р «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року»;
 - Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 686-р «Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку»;
 - Розпорядження КМУ від 6 травня 2020 р. № 505-р «Про схвалення проекту листа Уряду України до Міністерства Європи та закордонних справ Французької Республіки щодо участі Уряду України у міжнародній ініціативі «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності»;
 - Розпорядження КМУ від 9 вересня 2020 р. № 1133-р «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік»;
 - Розпорядження КМУ від 16 вересня 2020 р. № 1127-р «Про схвалення проекту листа Уряду України до секретаріату Міжнародної коаліції за рівну оплату праці (ЕРІС)»;
 - Розпорядження КМУ від 16 вересня 2020 р. № 1128-р «Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності»;
 - Розпорядження КМУ від 21 жовтня 2020 р. № 1277-р «Про участь Уряду України у міжнародній ініціативі «Коаліції дій для сприяння досягненню гендерної рівності»»;
 - Розпорядження КМУ від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р «Про затвердження Національного плану дій на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»»;

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

- Розпорядження КМУ від 02 грудня 2020 р. № 1517-р «Питання збору даних для моніторингу гендерної рівності»;
- Розпорядження КМУ від 16 грудня 2020 р. № 1578-р «Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності».

Накази міністерств:

- Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 06 вересня 2010 року № 3036 «Про Експертну раду з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознакою статі»;
- Наказ Міністерства юстиції України від 27 листопада 2018 року № 3719/5 «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів, визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства юстиції України від 12 травня 2006 року № 42/5»;
- Наказ Міністерства фінансів України від 02 січня 2019 року № 1 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі»;
- Наказ Міністерства фінансів України № 130 від 29 березня 2019 року «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання у 2019 році місцевих бюджетів на середньостроковий період»;
- Нова редакція Наказу Міністерства фінансів України № 1536 від 10 грудня 2010 року «Про результативні показники бюджетної програми», затверджена Наказом Мінфіну № 145 від 08 квітня 2019 року;
- Наказ Міністерства фінансів України № 446 від 23 жовтня 2019 року «Про огляди витрат державного бюджету»;
- Наказ Міністерства оборони України від 5 лютого 2020 р. № 26 «Про затвердження змін до Переліку військово-облікових спеціальностей осіб офіцерського складу, Переліку військових посад осіб офіцерського складу, які можуть бути заміщені військовослужбовцями-жінками, Переліку військово-облікових спеціальностей, за якими може бути присвоєно військове звання молодшого лейтенанта запасу»;
- Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 18 серпня 2020 р. № 1574 «Про затвердження Зміни № 9 до національного класифікатора ДК 003:2010»;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 29 січня 2020 р. № 56 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у трудових відносинах»;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 7 лютого 2020 р. № 86 «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів»;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 7 лютого 2020 р. № 87 «Про утворення Міжвідомчої робочої групи з координації питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 13 лютого 2020 р. № 108 «Про деякі питання діяльності Експертної ради з питань запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі»;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 14 квітня 2020 р. № 257 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ»;

– Наказ Міністерства фінансів України № 223 від 19 травня 2020 року «Про оцінку ефективності бюджетних програм державного бюджету».

У попередніх наших дослідженнях підкреслено, що «незважаючи на нормативно-правове забезпечення, жінки досі стикаються з перешкодами у здійсненні своїх політичних, економічних та соціальних прав. Випадки насильства щодо жінок та дівчат, включаючи побутове та сексуальне насильство, залишаються перешкодою для повної реалізації їхнього потенціалу. Рівень залученості жінок до процесу прийняття рішень залишається дуже низьким і зосереджений переважно у низькооплачуваних галузях економіки з обмеженим доступом до високих управлінських позицій в усіх секторах економіки. Натомість жінки переважно задіяні до виконання побутових обов'язків, маючи обмежений контроль над дохідною частиною та ресурсами. Сьогодні гендерна дискримінація посилюється у зв'язку з війною в Україні, економічною та соціальною кризою та вжитими Урядом України заходами суворої економії з метою її подолання. Жінки і діти складають дві третини з 1,6 млн офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб. Нав'язування окремими чоловіками сумнівної ідеї про шкідливість гендеру, прагнення ототожнити його з рухами ЛГБТ-спільнот, твердження, що гендер не є властивий для українського суспільства, є не що інше, як намагання соціологічну категорію «гендер» замінити біологічною категорією «стать». Гендерний підхід є продуктом культури людства, є предметом багатьох наукових досліджень і наслідком поступового утвердження напрямку нових знань – гендерології. Гендерні стратегії напрацьовані Радою Європи, і, як країна європейської орієнтації Україна має орієнтуватися на культуру, створену цивілізаціями» [1, с.158].

20 червня 2022 року Верховна рада ратифікувала «Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами», відому як «Стамбульська конвенція». 1 листопада Стамбульська конвенція набула чинності. Мета документу – зруйнувати гендерні стереотипи, які допускають насильство щодо жінок. Конвенція пропагує та захищає право людей на вільне від насилля життя та забороняє всі види дискримінації жінок.

«Конвенція пропонує встановити кримінальну відповідальність за насильство щодо жінок і забезпечити за нього покарання. Наразі в Україні діє низка статей кримінального кодексу, проте розписані вони не настільки широко та детально, як у Стамбульській конвенції. Документ передбачає механізми захисту як чоловіків, так і жінок, які зазнали домашнього насильства. Ратифікація Стамбульської конвенції дає можливість експертам Ради Європи контролювати, як Україна виконує взяті на себе зобов'язання. Україна ж може вимагати посилення відповідальності для кривдників наших громадян за кордоном, а також вимагати притягнення до відповідальності кривдників-українців, які переховуються за кордоном» [11, с.3].

Директорка Amnesty International в Україні Оксана Покальчук зазначила: «Ратифікація Стамбульської конвенції є найбільш рішучим кроком у боротьбі з гендерно обумовленим насильством, що гарантуватиме істотні зміни в законодавстві та роботі державних інститутів відповідно до міжнародних стандартів. Це доленосне рішення було прийнято у найбільш складні для України часи й на тлі повідомлень та звинувачень російських військових у сексуальному насильстві щодо жінок, дітей та чоловіків в Україні. І тому нині, під час війни це рішення є критично важливим і своєчасним, ніж будь-коли» [11, с. 4].

«О. Покальчук стверджує: «Конвенція надає країнам-учасницям юридичну базу, а також стратегії й заходи щодо протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству. Проти ратифікації документу в Україні виступали Рада церков і деякі народні депутати. Вони вважали, що Стамбульська конвенція «нав'язує гендерну ідеологію» що нібито шкодить моралі та сімейним цінностям українського суспільства. Насправді ж,

гендер – це те, якої поведінки суспільство очікує від людини певної статі. Тобто це очікування, що людина відіграватиме певну роль в житті, якщо вона народилася чоловіком або жінкою. Щодо гендеру Стамбульська конвенція лише визначає цей термін і пояснює, що таке гендерно обумовлене насильство проти жінок. Стамбульська конвенція не шкодить устрою сім'ї чи моралі, навпаки – документ захищає право людини на безпеку та забезпечує цивілізоване суспільство» [11, с. 1].

«Загально визнано, що рівень розвитку цивілізованої держави та суспільства визначається відношенням до соціально вразливих верств населення, серед яких і молодь, особливо студенти з особливими освітніми потребами» [8, с. 51]. Держава має докласти максимум зусиль для створення відповідних умов соціалізації підростаючого покоління.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Таким чином, процес розвитку гендерного законодавства триває, Урядом та органами виконавчої влади здійснюються усі можливі заходи щодо забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві.

Створення національного нормативного поля – одне із свідчень входження України в цілісний світовий та європейський простір. Формування законодавства і провадження політики з урахуванням гендеру є передумовою забезпечення гендерної рівності в майбутньому. Наше дослідження свідчить про інституалізацію нормативного поля гендерної рівності в Україні. Водночас цей процес не можна вважати завершеним: правове поле потребує суттєвого доповнення у частині забезпечення механізмів реалізації ухвалених законодавчих актів. Громадянське суспільство в Україні ще не стало силою, здатною впливати на гендерну ситуацію. Отож законодавче закріплення гендерної рівності не допомогло жінкам відчутти себе рівноправними. Найбільше дається взнаки гендерна нерівність у двох сферах – у сфері праці і зайнятості та у сфері політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войтовська А. І. Гендерна соціалізація студентської молоді в умовах закладу вищої освіти: інклюзивний підхід: монографія; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : ЦП Компринт, 2022. 214 с.
2. Гендер і державна політика: навч. посіб. упоряд. П. Ренкін; пер. з англ. Київ: Основи, 2004. 394 с.
3. Гендерна експертиза українського законодавства (концептуальні засади) / відп. ред. Т.М. Мельник. Київ: Логос, 2001. 120 с.
4. Гендерна політика Європейського Союзу в Україні: аналітична доповідь. За ред. О. Кисельової; Інститут ліберального суспільства. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/lsi_gender_analyse_ukr.pdf (дата звернення: 20.07.2023).
5. Гендерні ресурси українських мас-медіа: ціна і якість: практичний посібник для журналістів та працівників ЗМІ. Н.М. Сидоренко, М.М. Скорик та ін.; ред.-упоряд. Н.М. Сидоренко. Київ: К.І.С., 2004. 76 с.
6. Конституція України. ВВР України. 1996. URL: <http://www.president.gov.ua>. (дата звернення: 12.07.2023).
7. Левченко К. Б. Гендерна рівність: філософсько-правовий аналіз. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 48 с.
8. Міщик Л. І., Гладиш М. О. Соціально-педагогічна діяльність ЗВО як умова адаптації студентів з особливими потребами у соціалізації. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси, 2008. Вип. 122. С. 125–131.
9. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-15. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2866-15> (дата звернення: 30.06.2023).
10. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: розпорядження Кабінету Міністрів

України від 5 квітня 2017 р. № 229-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80> (дата звернення: 30.06.2023).

11. Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org.ua/ratyfikacziyi-stambulskoyi-konvencziyi-cze-istorychna-peremoga-zhinok-ta-gromadyanskogo-suspilstva-ukrayiny/> (дата звернення: 21.07.2023).

REFERENCES

1. Voitovska A. I. 2022. Henderna sotsializatsiia studentskoi molodi v umovakh zakladu vyshchoi osvity: inkliuzyvnyi pidkhid: monohrafiia; MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped. un-t imeni Pavla Tychyny. Uman : TsP Komprynt. (in Ukrainian).
2. Hender i derzhavna polityka: navch. Posib (2004). uporiad. P. Renkin; per. z anhl. Kyiv: Osnovy. (in Ukrainian).
2. Henderna ekspertyza ukrainskoho zakonodavstva (kontseptualni zasady) (2001). vidp. red. T. M. Melnyk. Kyiv: Lohos. (in Ukrainian).
3. Henderna polityka Yevropeiskoho Soiuzu v Ukraini: analitychna dopovid, za red. O. Kyselovoi; Instytut liberalnoho suspilstva. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/lsi_gender_analyse_ukr.pdf (data zvernennia: 20.07.2023). (in Ukrainian).
4. Henderni resursy ukrainskykh mas-media: tsina i yakist: praktychnyi posibnyk dlia zhurnalistiv ta pratsivnykiv ZMI (2004). N. M. Sydorenko, M. M. Skoryk ta in.; red.-uporiad. N. M. Sydorenko. Kyiv: K.I.S. (in Ukrainian).
5. Konstytutsiia Ukrainy. VVR Ukrainy. 1996. URL: <http://www.president.gov.ua>. (data zvernennia: 12.07.2023) (in Ukrainian).
6. Levchenko K. B. Henderna rivnist: filososko-pravovy analiz (2003). Kharkiv: Vyd-vo Nats. un-tu vnutr. Sprav. (in Ukrainian).
7. Mishchuk L. I., Hladysh M.O. Sotsialno-pedahohichna diialnist ZVO yak umova adaptatsii studentiv z osoblyvymy potrebamy u sotsializatsii (2008). Visnyk Cherkaskoho universytetu. Cherkasy, Vyp. 122. (in Ukrainian).
8. Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv: zakon Ukrainy vid 8 veresnia 2005 r. № 2866-15. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2866-15> (data zvernennia: 30.06.2023). (in Ukrainian).
9. Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi sotsialnoi prohramy zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv na period do 2021 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 kvitnia 2017 r. № 229-r. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80> (data zvernennia: 30.06.2023). (in Ukrainian).
10. Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org.ua/ratyfikacziyi-stambulskoyi-konvencziyi-cze-istorychna-peremoga-zhinok-ta-gromadyanskogo-suspilstva-ukrayiny/> (data zvernennia: 21.07.2023). (in Ukrainian).